

Kroužkování ptáků a současná legislativa

Michaela Krestová

Kroužkování volně žijících ptáků je z hlediska přispění k výzkumu jejich biologie, migrace a prostorových aktivit činností užitečnou a v mnohém nezastupitelnou. Odchyt a manipulace s volně žijícími ptáky však v České republice podléhá několika zákonným předpisům, které pro kroužkovatele znamenají určitá omezení. Ta navíc nemusejí souviset pouze s ochranou ptačích druhů, ale také např. s ochranným režimem chráněných území. Následující text obsahuje základní přehled právních předpisů, které se odchytu a značení ptáků a doprovodných aktivit úzce dotýkají, nebo s nimi mohou souviset.

Nejdůležitějším předpisem je v tomto směru **zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny**, v platném znění (ZOPK). **Z hlediska druhové ochrany** je ochrana všech volně žijících druhů ptáků zakotvena v ustanovení § 5a ZOPK, který je transpozicí článku 5 Směrnice Rady č. 79/409/EHS (směrnice o ptácích) do české legislativy (tato směrnice zavádí základní zákazy týkající se téměř všech druhů ptáků volně žijících na evropském území členských států Evropských společenství a tyto státy jsou povinny obsah směrnice ve své legislativě zohlednit; výjimkou jsou lovné druhy uvedené v příloze 5 prováděcí vyhlášky č. 166/2005 Sb. k ZOPK). Ustanovení § 5a ZOPK mimo jiné výslovně zakazuje odchyt volně žijících ptáků jakýmkoli způsobem a jejich úmyslné vyrušování zejména během rozmnožování a odchovu mláďat (pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů směrnice o ptácích, tj. z hlediska zachování příznivého stavu populace daných druhů). Kromě obecné ochrany ptáků dále **ZOPK ve spojení s prováděcí vyhláškou č. 395/1992 Sb.** vymezuje zvláště chráněné druhy živočichů, tj. druhy ohrožené, silně ohrožené a kriticky ohrožené. Jejich ochrana je dána ustanovením § 50 ZOPK, které uvádí, že zvláště chránění živočichové jsou chráněni ve všech svých vývojových stádiích a je zakázáno škodlivě zasahovat do jejich přirozeného vývoje, mimo jiné je chytat a rušit. **Z hlediska územní ochrany** může být kroužkování omezeno zejména ve zvláště chráněných územích, popř. i v evropsky významných lokalitách a ptačích ob-

lastech, kde se aktivity kroužkovatelů mohou střetávat s ochrannými podmínkami těchto území. Ve zvláště chráněných územích ZOPK stanovuje tzv. základní ochranné podmínky, přičemž nemusí jít pouze o zákaz samotného odchytu živočichů, ale i o případné „doprovodné činnosti“, jako např. vjíždění autem mimo silnice a místní komunikace, vstupování mimo vyznačené cesty, táboření či rozdělování ohně. Se základními ochrannými podmínkami se kroužkovatel nejčastěji setká v národních parcích, národních přírodních rezervacích, v chráněných krajinných oblastech či přírodních rezervacích (blíže viz ustanovení §§ 16, 26, 29, 34, 35 a 36 ZOPK). Určitá omezení mohou vyplývat i z tzv. bližších ochranných podmínek zvláště chráněných území, stanovených v jejich zřizovacích předpisech, které některé činnosti vážou na souhlas orgánu ochrany přírody. V evropsky významných lokalitách a ptačích oblastech by mělo být vždy posouzeno, zda plánované záměry mohou samostatně nebo ve spojení s jinými významně ovlivnit tato území a předmět jejich ochrany; v některých případech by se toto mohlo vztahovat i na plánované kroužkování ptáků, pokud by např. mohlo významně ovlivnit předmět ochrany ptačí oblasti. Dále je třeba posoudit, zda nemůže kroužkování vést k poškozování evropsky významné lokality (§ 45b ZOPK – předběžná ochrana u těch lokalit, jež dosud nebyly vyhlášeny jako zvláště chráněné území), či zda nepatří mezi činnosti, k nimž je podle § 45e odst. 2 ZOPK v ptačí oblasti nutný předchozí souhlas orgánu ochrany přírody (tyto činnosti jsou pro každou ptačí oblast specifické a jsou přímo uvedeny v nařízeních vlády, kterými jsou ptačí oblasti vymezeny). U evropsky významných lokalit (vymezovaných za účelem ochrany evropsky významných stanovišť a evropsky významných druhů) se ve většině případů nepředpokládá, že by kroužkování ptáků samo o sobě vedlo k negativnímu ovlivnění stanovišť, je však třeba mít se na pozoru, pokud jsou zde předmětem ochrany druhy živočichů citlivé k rušení či zásahu do jejich biotopu (v takových případech je jejich ochrana řešena výše popsány nástroji druhové ochrany). U ptačích oblastí je možné se v některých případech setkat s činnostmi vázanými

na souhlas orgánu ochrany přírody, jako je např. vstupování do litorálních porostů v určitém období (problematické tedy může být např. i zřizování průseků pro stavbu sítí) nebo vstupování do kolonií kvakoše nočního či rybáka obecného.

V přehledu základních právních předpisů nelze pominout **zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání**, v platném znění, jenž přísně omezuje jakoukoli manipulaci s ptáky (obecně s obratlovci), která by jim mohla způsobit nepřiměřenou bolest, utrpení, poškození zdraví či smrt, nebo která by mohla vést ke ztížení přirozeného způsobu života. Základním předpokladem pro legální provádění aktivit s určitou mírou tohoto rizika, tedy i pro odchyt a značení ptáků, je schválený projekt pokusu, který může získat pouze akreditovaným pracovištěm s patřičně vyškoleným vedoucím pokusu (ustanovení §§ 15–18f tohoto zákona).

Okrajově zmiňujeme poněkud problematický vztah kroužkování ptáků a zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti (ZM), v platném znění. V současné době se lze setkat s názorem zastávaným i Ministerstvem zemědělství, podle něhož je odchyt ptáků za účelem jejich značení jednou z forem lovu (přestože to zcela neodpovídá vymezení práva myslivosti v ZM). Doposud však v této věci nebyl vydán žádný oficiální výklad.

Pokud jde o praktickou aplikaci většiny výše popsaných zákonných ustanovení, do roku 2006 byli kroužkovatelé povinni si pro svoji činnost veškerá povolení zajistit individuálně (pro odchyt všech obecně chráněných druhů ptáků bylo nutné získat povolení odchylného postupu podle § 5b ZOPK, pro odchyt zvláště chráněných druhů ptáků pak výjimku podle § 56 ZOPK). Nedořešen byl i vztah kroužkování k omezením plynoucím ze zákona na ochranu zvířat proti týrání. V roce 2006 však vstoupila v platnost **vyhláška MŽP č. 152/2006 Sb., o odchylném postupu při ochraně ptáků a výjimce ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných druhů ptáků pro jejich značení („kroužkovací vyhláška“)**, která kroužkovatelům legální provádění jejich činnosti výrazně usnadňuje. Kroužkovatelé již pro odchyt naprostě většiny ptačích druhů nemusejí žádat o individuální povolení, spl-

ňují-li podmínky stanovené touto vyhláškou (členství v občanském sdružení zabývajícím se výzkumem ekologie ptactva a jeho ochranou, značení předepsanými kroužky, eliminace rušení ptáků, šetrná manipulace s ptáky apod.). Vyhláška se nicméně nevztahuje na kroužkování mláďat i dospělých ptáků vybraných druhů na hnízdech (jsou uvedeny v příloze vyhlášky a jde především o silně či kriticky ohrožené druhy ptáků) a neřeší ani možná omezení ve vztahu k územní ochraně. V roce 2003 Kroužkovací stanice Národního muzea rovněž vyřídila veškeré **potřebné náležitosti ve vztahu k zákonu na ochranu zvířat proti týrání – byl schválen projekt pokusu**, přičemž vedoucím pokusu je vedoucí kroužkovací stanice. Řadoví kroužkovatelé tedy již nejsou tímto zákonem omezeni, mají-li platnou kroužkovací licenci a dodržují-li předepsanou metodiku odchytu a značení ptáků.

Ve kterých případech tedy dnes potřebuje kroužkovatel individuální povolení pro svou činnost? **Povolení odchylného postupu podle § 5b ZOPK** pro kroužkování obecně chráněných druhů nebo **výjimka z ochranných podmínek zvláště chráněných druhů podle § 56 ZOPK** budou nutné v případě kroužkování obecně a zvláště chráněných druhů uvedených v příloze kroužkovací vyhlášky, půjde-li o kroužkování mláďat i dospělých jedinců těchto druhů na hnízdech. Odchylný postup povolují úřady obcí s rozšířenou působností, na území národních parků (NP) a chráněných krajinných oblastí (CHKO) jejich správy, na území vojenských újezdů (VÚ) příslušné újezdní úřady a na pozemcích určených k obraně státu (PUOS) mimo VÚ MŽP. Výjimku pro silně a kriticky ohrožené druhy vydávají správy NP a CHKO, pro ohrožené druhy na území NP a CHKO jejich správy, mimo tato území pak krajské úřady; ve VÚ a na PUOS tato kompetence pro všechny zvláště chráněné druhy živoči-

chů náleží opět příslušným újezdním úřadům a MŽP. **Výjimku ze základních ochranných podmínek ve zvláště chráněných územích podle § 43 ZOPK** (ať už jde o samotný odchyt živočichů či jiné doprovodné činnosti) v současné době povoluje vláda České republiky svým usnesením; žádosti jsou podávány prostřednictvím MŽP nebo příslušných správ NP, CHKO či krajských úřadů. **Souhlas ve vztahu k bližším ochranným podmínkám zvláště chráněných území a jejich ochranných pásem (§ 44 odst. 3 ZOPK)** vydávají v NP a CHKO jejich správy, v národních přírodních rezervacích a národních přírodních památkách MŽP, v přírodních rezervacích a přírodních památkách na území NP či CHKO jejich správy, mimo tato území krajské úřady, ve VÚ a na PUOS vojenské újezdy a MŽP. **Souhlas k některým činnostem spojeným s kroužkováním v ptačích oblastech** (jako je např. vstup do litorálních porostů nebo i další činnosti, uvedené v nařízeních vlády o vymezení ptačích oblastí) vydávají podle § 45e odst. 2 ZOPK analogicky na území NP či CHKO jejich správy (je-li zde územní překryv), mimo tato území krajské úřady nebo pověřené správy CHKO, ve VÚ a na PUOS opět újezdní úřady a MŽP.

Kroužkovací stanice Národního muzea pravidelně informuje kroužkovatele o jejich zákonných povinnostech a upozorňuje na nutnost právní předpisy respektovat. Nelze se navíc omezit pouze na dodržování výše popsaných zákonných ustanovení – v rámci zachování dobrých vztahů by mělo být pro kroužkovatele samozřejmostí získání souhlasu vlastníka (nájemce) pozemku, na němž je odchyt plánován, vhodné je takéž opatřit si souhlas uživatele honitby.

Autorka pracuje na Ministerstvu životního prostředí v odboru zvláště chráněných částí přírody

Ještě pár slov k právní úpravě ornitologického výzkumu

Problematikou ornitologického výzkumu se kromě zákona č. 114/1992 Sb. a prováděcí vyhlášky č. 152/2006 Sb. zabývá také zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání. V § 14 zákon upravuje zakázané způsoby odchytu či usmrcování volně žijících živočichů. Obecně je zakázáno mimo jiné odchytávat volně žijící zvíře pomocí sítě. Zákaz odchytu do sítě se však nevztahuje na odchyt ptáků za účelem jejich výzkumu. Pro účely ornitologického výzkumu dále neplatí zákaz odchytu ptáků do sítě za použití zvuku magnetofonu nebo podobného zařízení. Na odchyt ptáků za účelem ornitologického výzkumu se nevztahují také ustanovení zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, týkající se povinnosti mít oprávnění k lovu (konkrétně si obstarat povolenku k lovu, lovecký lístek a uzavřít povinné pojištění), neboť lov je pojmově spojen s přivlastňováním si zvěře (§ 2 písm. h zákona č. 449/2001 Sb., čl. 7 směrnice č. 79/409/EHS), zatímco účelem odchytu v rámci ornitologického výzkumu přivlastnit si ptáka není. Kroužkovatel si ptáka nepřivlastňuje, ani tak nemíní činit. Ostatně s přihlédnutím k § 18c zákona č. 246/1992 Sb. kroužkovatel je povinen volně žijící zvíře odchycené za účelem pokusu (kterým je i ornitologický výzkum) po ukončení pokusu vrátit na místo původního výskytu (tedy do volné přírody).

*Vojtěch Stejskal
Právnická fakulta
Univerzity Karlovy Praha*

SUMMARY

Krestová M.: Bird Ringing and Current Legislation in the Czech Republic

Wild bird trapping and ringing for studying them has been under some legal enactments in the Czech Republic. Among them, Act No. 114/1992 Gazette on the Protection of Nature and the Landscape, as amended later, is the most important. It provides protection for generally and specially protected bird species as well as conservation of Specially Protected Areas, Bird Areas (in the above act, the term for Special Protection Areas, SPAs under the Birds Directive) and Sites of European Importance (in the above act the term for Sites of Community Importance, SCIs under the Habitats Directive). Bird ringing

deals not only with the particular bird individuals trapped and ringed, but also with their populations and in some cases it also can affect directly or indirectly the site where it is carried out. Act. No. 246/19920 Gazette on the Protection of Animals against Cruelty is also relevant for bird ringing. At present, Ministry of the Environment of the Czech Republic Decree No. 152/2006 Gazette allows to ring most of wild birds without issuing the individual permits. The individual permits are needed for ringing nestlings of the selected specially protected species or species sensitive to disturbances. They can also be required for bird ringing in some from a point of view of nature conservation special areas (e.g., National Parks, Protected Landscape Areas, SPAs, etc.). The Bird Ringing Centre at the National Museum Prague associates bird ringers in the Czech Republic, regularly informs them on their legal duties and urge their adhering to.